

Т. В. Калеснікава,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры
Ліцэя пры Гомельскім інжынерным інстытуце
Міністэрства па надзвычайных сітуацыях
Рэспублікі Беларусь

**Сцэнарый пазакласнага мерапрыемства
для вучняў 9-х класаў
«Краязнаўчы калейдаскоп»**

Мэты:

- стварыць умовы для абуджэння цікавасці да роднай гісторыі і літаратуры, для развіцця пазнавальнай актыўнасці праз арганізацыю інтэрактыўнага ўзаемадзеяння;
- выхоўваць гонар і адказнасць за родны край;
- удасканалваць навыкі групавой работы.

Абсталяванне: мультымедычная прэзентацыя, карткі з заданнямі, манекены ў беларускім нацыянальным адзенні, аформленыя вучнямі падчас выканання дамашняга задання. Да мерапрыемства кожная каманда рыхтуе нумар мастацкай самадзейнасці.

У мерапрыемстве прымаюць удзел 2 каманды. Колькасць удзельнікаў адной каманды – 6-7 чалавек. Яны прыдумваюць назву і эмблему. Астатнія вучні класа – балельшчыкі. У якасці вядучых запрашаюцца вучняў старэйшых класаў. Члены журы – таксама вучні-старшакласнікі, настаўнік гісторыі, географіі, бібліятэкар. Усе заданні і правільныя адказы на іх афішуюцца пры дапамозе мультымедычнага праектара.

Эпіграф

Я не ганю землі чужыя –
Хай іх сонца не абміне.
Толькі дзе б за морам ні жыў я,
Беларусь мая снілася мне.

Так карцела – сляза закіпала,
Каб да сэрца хаця б здалек
Прыплывалі жалейка Купалы,
Багдановічаў васілек...

Генадзь Бураўкін

Вядучы. «Жывелы, якія ходзяць у пустыні, ведаюць ямы свае, птушкі, якія лятаюць у паветры, ведаюць гнезды свае, рыбы, якія плаваюць па моры і ў рэках, чуюць віры свае, пчолы і ім падобныя бароняць вуллі свае. Таксама і людзі, дзе нарадзіліся і ўскормлены былі, да таго месца вялікую ласку маюць». Гэта словы нашага вядомага земляка, знакамітага беларуса Францыска Скарыны. Безумоўна, мы павінны ведаць свой родны край, яго

прыроду, мову, гісторыю, традыцыі. Наш край – гэта кладзезь дабрыні і пяшчоты, легендаў і казак, таленавітых, добрых, шчырых людзей. Наш урок пройдзе ў незвычайнай форме – у форме конкурсу. Яго назва – «Краязнаўчы калейдаскоп». А для таго каб настроіцца на сумесную работу, стварыць добрую атмасферу ў зале, прапаную згуляць у гульні **«Алітэрацыя імені»**. Умовы гульні такія: усе садзяцца ў адзін круг. Неабходна назваць імя свайго суседа і даць яму характарыстыку на тую ж літару, з якой пачынаецца імя суседа. Напрыклад, Сяргей – смелы, Маша – мілая, Аксана – акуратная, Света – сур’ёзная, Таня – таленавітая і г. д.

ПРАДСТАЎЛЕННЕ ЖУРЫ. *Журы таксама ўдзельнічае ў гульні «Алітэрацыя імені».*

ПЕРШЫ КОНКУРС «ВЕДАЙ СВАЮ ГІСТОРЫЮ!»

Каманды атрымліваюць пытанні па гісторыі Беларусі:

1. Якія народныя святы дайшлі да нас з язычніцкага часу?
2. Назавіце гарады Беларусі, якія ўзніклі да XII стагоддзя?
3. Якім быў дзяржаўны лад у Вялікім Княстве Літоўскім у XIV стагоддзі?
4. Калі ўпершыню ў гістарычных помніках узгадваецца першапачатковая назва нашага горада?

Пакуль каманды пісьмова адказваюць на пытанні, прапануецца заданне для балельшчыкаў:

- Якія эпітэты вы можаце падабраць да назвы нашай краіны?
Працягніце ланцужок:

Беларусь – ... (велічная, гордая, дарагая, мілая, родная, пяшчотная, баявая, мужная, сінявокая, зямля пад белымі крыламі, край дзівосаў і цудаў, азерны край, святая зямля, старажытная, шчаслівая, прасторная ...)

ДРУГІ КОНКУРС «ГАСЦІНІЦА»

Неабходна пазнаць па партрэтах і рассяліць у «Гасцініцы» знакамітых людзей Беларусі. Прапанаваны адзін 3-месны нумар і чатыры 2-месныя.

На экране і на сталах у каманд – партрэты Якуба Коласа, Міхася Савіцкага, Максіма Багдановіча, Цёткі, Станіслава Шушкевіча, Артура Вольскага, Францыска Скарыны, Міколы Гусоўскага, Васіля Быкава, Янкі Купалы, Еўфрасінні Полацкай. Партрэты пададзены пад нумарамі. Неабходна падпісаць побач з нумарам, чый партрэт.

Варыянт рассялення: 2-месны нумар – Янка Купала і Якуб Колас – класікі беларускай літаратуры, народныя паэты, у жыцці сябравалі; 3-месны нумар – Максім Багдановіч, Францыск Скарына і Мікола Гусоўскі – патрыёты, якія самааддана любілі і праславілі свой край, але доўгі час жылі за межамі Радзімы і памерлі на чужыне. 2-месны нумар – Станіслаў Шушкевіч і Артур Вольскі – нашы землякі, нарадзіліся на Дзяржыншчыне. 2-

месны нумар – мастак Міхась Савіцкі і пісьменнік Васіль Быкаў былі ўдзельнікамі Вялікай Айчыннай вайны, вайна стала асноўнай тэмай іх творчасці. 2-месны нумар – Цётка і Еўфрасіння Полацкая – па-першае, гэта жанчыны, і таму з мужчынамі іх нельга пасяліць. Па-другое, абедзве былі асветніцамі, імкнуліся даць адукацыю дзецям беларусаў.

Пакуль выконваецца заданне – пытанні для балельшыкаў пра сталіцу Беларусі:

- Назавіце вядомыя музеі, тэатры, плошчы.

*Пакуль журы правярае і ацэньвае адказы, каманды і балельшыкі прымаюць удзел у гульні «**Алфавіт**»:*

- Прыдумайце словы, якія б характарызавалі нашу сталіцу.

Напрыклад,

М – метро

І – інстытуты

Н – Няміга

С – Свіслач, скверы

К – Камароўка, Курасоўшчына

ТРЭЦІ КОНКУРС «ДАМАШНЯЕ ЗАДАННЕ»

Камандам неабходна прадставіць беларускі нацыянальны касцюм і расказаць пра яго састаўныя элементы.

ЧАЦВЕРТЫ КОНКУРС «МУДРЫЯ ДАРАДЦЫ»

Члены каманд выходзяць на сярэдзіну класа і становяцца праз аднаго. Па чарзе вядучы задае пытанні. Калі член каманды дае правільны адказ, ён застаецца стаяць на месцы, калі адказу няма альбо ён няправільны, сядзе на месца. Перамагае тая каманда, найбольшая колькасць удзельнікаў якой засталася стаяць.

1. Якія птушкі выседжваюць птушанят зімой? (Крыжадзюб)
2. След якога звера падобен на след чалавека? (Мядзведзя)
3. Як адрозніць вужа ад гадзюкі? (Па жоўтай палосцы)
4. На гару – бягом, а з гары – кувырком. (Заяц)
5. Невялікі, рыжаваты, а хвост доўгі і калматы. (Ваверка)
6. Які звер пакідае птушыныя сляды? (Выдра)
7. Пад соснамі, пад елкамі ляжыць клубок з іголкамі. (Вожык)
8. Даўганосы, даўганогі прыляцеў з далекай дарогі. (Бусел)
9. Плача баба на ўвесь лес, а за ёю – нейкі бес. (Пугач)
10. На паляне сіняй пасецца конь сівы. (Месяц)
11. Распластала птушка крылы, ажно сонца заслانیла. (Хмара)
12. Прыйшла чорная маці, усіх паклала спаці. (Ноч)
13. Стаіць у лазе на адной назе. (Грыб)
14. Сама панна ў каморы, а яе косы на двары. (Морква)
15. Кругленькі, маленькі, а за хвост не ўзнімеш. (Клубок)
16. Не брэша, не кусае, а ў хату не пускае. (Замок)
17. На адным паваду сто коней павяду. (Плот)

18. Цягнецца нітка, а на клубок не наматаць. (Дарога)
19. Што нас корміць, а есці не просіць? (Зямля)
20. Чорны колер, вінны смак, каменнае сэрца. (Вішня)
21. Гаршчок разумны, хоць сем дзірак мае. (Галава)

ПЯТЫ КОНКУРС «ПАДАРОЖЖА ПА КАРЦЕ РАДЗІМЫ»

*Капітаны каманды выходзяць па чарзе да экрана, на якім змешчана контурная карта Беларусі. Заданне для 1 каманды – назваць як мага больш беларускіх рэк і паказаць іх на карце, для 2 каманды – назваць беларускія азёры і паказаць іх на карце. *Можна браць дапамогу каманды, прычым дапамагаць можа толькі 1 член каманды.**

ШОСТЫ КОНКУРС «САМЫЯ-САМЫЯ»

1. Самы старажытны горад Беларусі – Полацк (862)
2. Самая буйная драпежная птушка – грыф
3. Самая высокая кропка краіны – Дзяржынская гара (346 м)
4. Самае глыбокае возера – Доўгае (537 м)
5. Самае вялікае возера – Нарач
6. Самая доўгая рака – Бярэзіна (613 км)
7. Самая транзітная рака – Днепр (700 км)
8. Самы першы трамвай быў пушчаны ў... – Віцебску (1898 г.)
9. Самая буйная жывела – зубр (да 1 т)
10. Самы вялікі нацыянальны парк – Белавежская пушча (87,6 га)
11. Самыя вялікія дрэвы – елка, сасна (да 50 м)
12. Самая вялікая птушка – лебедзь (да 10 кг)
13. Самая малая птушка – жаўтароты каралек (6 гр)
14. Самая першая лінія метро ў Мінску пушчана ў... – 1984 г.
15. Самы першы касманаўт-беларус – Петр Клімук (1973 г.)

СЁМЫ КОНКУРС «ЛІТАРАТУРНЫ»

З якіх твораў узятыя наступныя радкі?

1. ...Самае каштоўнае, што есць у кабана, але і самае цяжкое для дзяльбы – гэта кумпяк. Два кумпякі, а кучак – чатыры. Пасячэш – папсуеш. Маці ўзяла ў рукі адзін, паважыла, не ўтрымаўшы, апусціла сабе на калені.
– Во...падняць не магу.– А думала, вядома, не пра рукі, не пра сябе, думала: што рабіць з кумпяком, каму аддаць?
– Бяры яго ты, Коля, а то я не падыму...

Віктар Карамзаў «Дзяльба кабанчыка»

2. Цямнее край зубчаты бору...
І тчэ, забыўшыся, рука,
Заміж персідскага ўзору
Цвяток радзімы васілька.

Максім Багдановіч «Слуцкія ткачыкі»

3. З гэтай пары я пачаў углядацца
Ў неба начное і зорку шукаць.

Ціхім каханнем к табе разгарацца
З гэтай пары я пачаў.

Максім Багдановіч «Раманс»

4. Яны разышліся на крайні след.

– Па першаму крыку кнігаўкі! – крыкнуў Леановіч.

За дваццаць крокаў, зусім блізка, Гораў бачыў постаць ворага з пісталетам у апушчанай руцэ. Бачыў страшныя блакітныя вочы, рот, сціснуты ў змрочнай жорсткай усмешцы, ведаў, што, як бы ні хацелася жыць, ен, Гораў, не стане на бар’еры бокам да ворага, не захіліць грудзей пісталетам, хоць правілы дуэлі і дазваляюць гэта. Бо было нешта большае за страх, які жыў у ім...

У. Караткевіч «Паром на бурнай рацэ»

5. Бывае, праўда вочы коле...

Раз гнаў пастух свіней у поле...

К. Крапіва «Ганарысты парсюк»

6. Бацька сына выбіў пасам...

Выбіў пасам, выбіў пасам...

А сын бацьку ў лоб абцасам,

Ў лоб абцасам – бэнц!...

Гэта што такое? Ага, стрэмя. Стрэмя, стрэмя, стрэмя, стрэмя! Гм... Тут, відаць, рымар жыве, а ен мне якраз і патрэбен. Гэй, дзе тут майстра?

В. Вольскі «Несцерка»

ВОСЬМЫ КОНКУРС «ЧЫЁ ГЭТА?»

Камандам прапануецца аднолькавы набор прадметаў: цацачны аўтамабіль, карта Італіі, гліняны збанок, медыцынскі даведнік «Лекавыя сродкі», фотаздымак сабора св. Паўла ў Ватыкане, Біблія, малюнак ільва, гліняная выява зубра.

Заданне: пры дапамозе прапанаваных прадметаў вызначыць, пра якога аўтара і які мастацкі твор ідзе размова? Расказаць гісторыю напісання гэтага твора і яго асаблівасці, абасіраючыся на прапанаваныя прадметы. Улічыць, што сярод прапанаваных прадметаў ёсць лішнія, якія не адпавядаюць правільнаму адказу, а маюць на мэце вас заблытаць. Перамога тая каманда, якая хутчэй дасць правільны і поўны адказ.

Адказ: размова ідзе пра паэму Міколы Гусоўскага «Песня пра зубра» (выява зубра), напісаную ў Рыме (карта Італіі) на лацінскай мове, якая цяпер лічыцца мёртвай і выкарыстоўваецца толькі ў медыцыне і батаніцы (медыцынскі даведнік), па просьбе Папы Рымскага Льва X (малюнак ільва). У гэта час Гусоўскі знаходзіўся ў складзе дыпламатычнай місіі ў Ватыкане (фотаздымак сабора св. Паўла ў Ватыкане).

Лішнія прадметы – цацачны аўтамабіль, Біблія, гліняны збанок.

Журы падводзіць вынікі конкурсу. Пераможцы ўзнагароджваюцца, адзначаюцца самыя актыўныя члены каманд.

Рэфлексія. «Дзішы фразу»:

- Беларусь для мяне – гэта...
- Літаратуру і гісторыю трэба ведаць, таму што...
- Сярод конкурсаў мне найбольш спадабаўся...
- У час гульні я даведаўся...
- Гульня прымусіла мяне задумацца пра...
- Па адносінах чалавека да Радзімы можна меркаваць пра...

Краязнаўчы калейдаскоп

*Я не ганю землі чужыя,
Хай іх шчасце не
абміне,*

Сцэнарый
конкурсу
для вучняў
9 класа

*Толькі дзе б за морам
не жыў я,
Беларусь мая снілася
мне.*

Г. Бураўкін

УМОВЫ ГУЛЬНІ:

- гульня складаецца з 6 тураў і конкурсу капітанаў;
- удзельнічаюць дзве каманды (6-7 чалавек);
- каманда выбірае капітана, прыдумваюць назву;
- капітан вырашае, хто будзе адказваць;
- пры гатоўнасці адказу паказваецца чырвоная картка;
- дазваляецца датэрміновы адказ, за які дабаўляецца бал.

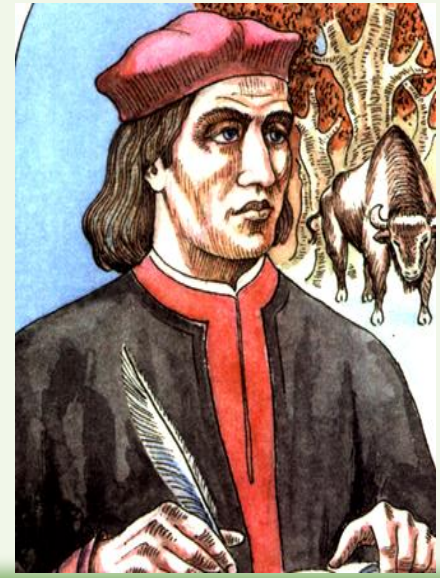
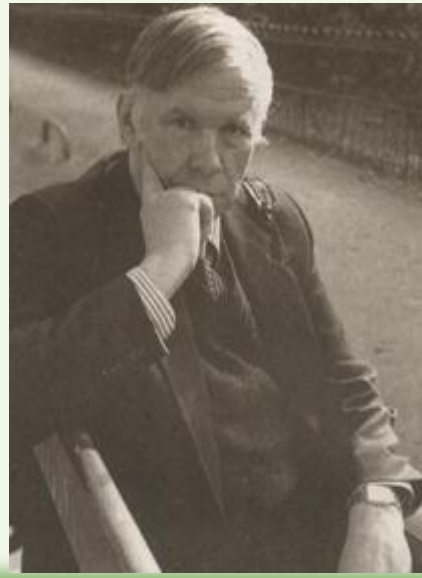
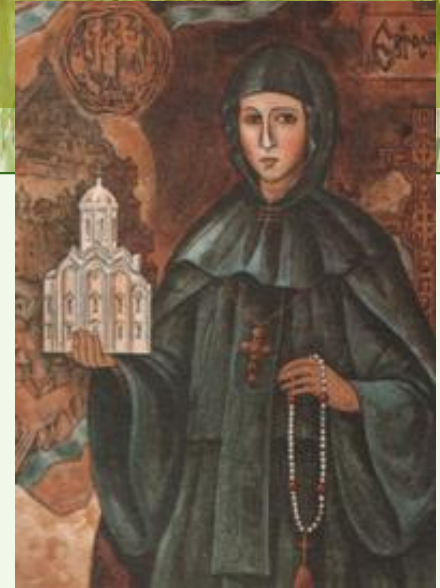
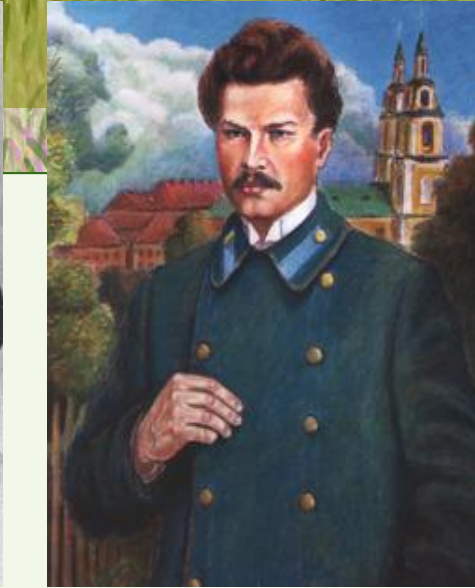
I ТУР
« Ведай сваю
гісторыю»

II ТУР
«Гасцініца»

III тур
«Мудрыя дарадцы»

IV тур
«Падарожжа па
карце Беларусі»

Наша Радзіма - Рэспубліка Беларусь

V тур

«Самыя - самыя»

К О Н К У Р С
К А П І Т А Н А Ў

VI тур
«Літаратурны»

Назавіце літаратурны твор
і яго аўтара.

1. Правильны адказ

В. Карамазаў. Апавяданне
«Дзяльба кабанчыка»

2. Правильны адказ

М. Багдановіч. Верш
«Слуцкія ткачыхі»

3. Правильны адказ

М. Багдановіч. Верш
«Раманс»

4. Правільны адказ

У. Караткевіч. Апавяданне
«Паром на бурнай рацэ»

5. Правильны адказ

Кандрат Крапіва. Байка
«Ганарысты Парсюк»

6. Правильны адказ

В. Вольскі. П'еса
«Несцерка»